

СВЯТА ВАРВАРА – ПОКРОВИТЕЛЬКА ЛИВАРНИКІВ

4 грудня Католицька Церква відзначає день святої Варвари. Легендарна Варвара служить захисницею від будь-якого лиха: від поганої погоди, небезпечних пожеж, вибухових речовин і раптової смерті. Пожежники, виробники ракет, фахівці по зносу, артилеристи, муляри, покрівельники й будівельники, але насамперед шахтарі й металурги, а також ливарники шукали у неї захисту. По вилитих скульптурах ми довідаємося про значення святої покровительки.

Володимир Дорошенко
докт. техн. наук,
провід. наук. співр.
Фізико-технологічного
інституту
металів та сплавів
НАН України,
м. Київ

Свята Варвара, покровителька ливарників, сьогодні є «свідком» щорічних технічних конференцій і колоквіумів, які проходять у державних групах VDG від Кіля до Фрідберга, Дюссельдорфа й Лейпцига аж до Аалена в Німеччині. Багато заходів під іменем св. Варвари також організують німецькі університети й коледжі.

Лита скульптурна інтерпретація святої Варвари показана на рис. 1, 2 (у статті використані матеріали й фото з журналу «Giesserei» – *Ливарник*). Готичний варіант дизайну скульптури святої Варвари запозичений у Moshage (рис. 2).

Вражаюче виглядає її фігура з пропорційно розведеними руками, в красивому одязі до підлоги. Довгі, вишукані руки демонструють готичну плавність, характерну прототипам фігури Мадонни, яка з'явилась у мистецтві в XIII столітті. Функція захисного покриття повністю розкривається в дизайні скульптури Moshage. Ореол над головою складається з маленьких символічних зірочок. Готичні статуетки святої Варвари представлені з довгим хвилястим волоссям. Іноді волосся запліталось в коси, а зверху викладалася корона.

Рис. 1. Лита скульптура св. Варвари в шахті Золверейн в м. Ессені, Німеччина

Рис 2. Heinrich Moshage (1896–1968), чавунна скульптура св. Варвари

Історичний час, у якому відбулася трагедія св. Варвари, – це правління римського імператора *Діоклетіана* в 284–305 роках нашої ери. У той час свята Варвара, як вважається, жила в Нікомедії (Мала Азія) – сьогодишньому турецькому Ізміті. Згідно з традиційною історією, батько обезглавив її за те, що вона відмовилася відректися від християнської віри й своєї дівочої відданості Богу.

Свята Варвара – одна з чотирьох «Дів столиці» (прекрасних дів). Від XIV століття вона входить у число 14 помічників, яких називають «заступниками в особливих небезпеках, потребах і хворобах» і в яких просять посередництва в проханні допомоги від Бога. Існують регіональні відмінності ролі святої Варвари, тому її «відповідальність» поширюється на більш ніж 35 різних служб і професій.

Скульптура святої покровительниці з'явилася в районі видобутку бурого вугілля. 16 травня 1924 року в Нижній Лужиці (Німеччина), в районі добування бурого вугілля (Зенфтенберг), де був «шахтарський дім» для «Асоціації буржуазних заводів Нідерлаузитцера» (1898), була встановлена, мабуть, найвідоміша скульптура св. Варвари (вона й досі там стоїть).

Молодий учень *Генріх Мошедж* (Heinrich Moshage) (1896–1968) створив статую святої Варвари висотою 1,45 м, вилиту з чавуну. Ця скульптура стала архетипом для багатьох інших її виливків. Лиття відбувалося в Lauchhammer Bildguß AG (Бранденбург). На постаменті стоїть струнка молода жінка в довгій прозорій сукні з розведеними руками. Нижче написано ім'я святої Варвари. Двоє маленьких «шахтарів» підтримують однією ручкою п'єдестал, другою тримають герб шахтарів (див. рис. 1).

Генріх Мошедж створив власну зачіску для своєї святої: від середньої частини її голови волосся симетрично хвилеподібно падає і закінчується завитком, підкреслюючи довгу тонку шию (рис. 3). Скульптор розробив кожен стилізований локон на зразок різьблених віварів пізнього середньовіччя. Тонкі риси обличчя з гарно сформованим носом, напівприкритими повіками і глибоким внутрішнім виразом підкреслюють харизму Мадонни. Художня красуня Генріха Мошеджа 1924 року – свята Варвара – «виконувала» свої захисні функції в районі Лаузитцер. Оскільки потреба в захисті в цій області була велика, ливарний завод в Lauchhammer запропонував лити скульптуру святої в чотирьох розмірах: 20, 39, 94 і 145 см і у версіях з бронзи та чавуну з різними розетками.

Свякій Варварі із Зенфтенберга довелося в 1933 році «покинути» свій шахтарський будинок, оскільки він використовувався Центром юридичних консультацій Фронту німецьких робітників. Статуя була встановлена в краєзнавчому музеї, де вона до сих пір ніби зустрічає та вітає відвідувачів районного музею на фестивалях в Зенфтенберзі. Скульптура св. Варвари висотою 1,45 метра мала багато наступних копій, які вийшли з ливарного заводу в Lauchhammer. Деяких з них можна бачити сьогодні знову. Наприклад, один екземпляр з цього ливарного комплексу – «Чорна Варвара» – знаходиться біля входу до церкви св. Конрада в Дойцені (Саксонія). Спочатку ця скульптура призначалася для Культурхауса, який був побудований в 1956 році, але «не терпів» соціалістичної ідеології. Таким чином, св. Варвара захищала католицьких шахтарів і їх сім'ї, які приїхали з Баварії і Сілезії в 1910 році, щоб працювати на видобутку бурого вугілля, і до сих пір вона стежить за спільнотою сьогодні.

Дві інші скульптури св. Варвари можна знайти у Котбусі в Державному управлінні гірничої справи, геології та сировини (Бранденбург) і в штаб-квартирі Laubag. У Гірському музеї в місті Кнаппенрод від листопада 1999 року стоїть фігура св. Варвари. 3 травня 2000 року свята прикрашає стелу в Лейпцігу на вшанування пам'яті Центру ливарного виробництва і машинобудування ім. Плагвіда. А в листопаді 2000 року відділення зв'язку IGBCE (професійна спілка працівників металообробної й електротехнічної галузей) прийняло в дар скульптуру як пожертвування від Laubag для своєї приймальної. Збільшення уваги до святої Варвари з Lauchhammer після об'єднання Німеччини можна пояснити відновленням релігійних звичаїв та їх застосуванням.

Рис. 3. Виготовлення моделі святої Варвари для лиття з металу

Навіть енергетична компанія Vattenfall Europe Mining дозволила собі вилити скульптури св. Варвари в мініатюрному форматі для подарунків покупцям. Але і за часів НДР ливарний завод Lauchhammer тримав скульптуру в своїй програмі, згідно з прайс-листом 1954 року. Так, пропонувалися скульптури з бронзи до 2012 року і чавуну на експорт. З нової «колиски» святої Варвари в Lusatia після Другої світової війни народилася її західнонімецька сестра. У 1946 році з першої відновленої доменної печі в Sofie Hütte з'явилося нове втілення святої, яке Генріх Мошедж пов'язав з меморіальною дошкою.

Він запропонував раді металургійного заводу відродити традиції колишніх пруських ливарних цехів по виробництву чавуну в Глівіце, Берліні і Сайні, як і в Lauchhammer – це чавунне художнє лиття. Правління компанії прийняло цю пропозицію і заснувало в 1947 році на існуючому металургійному комбінаті Hirzenhain відділ художнього лиття.

У 1950 році компанія Buderus перебудувала машинну майстерню металургійного комбінату Hirzenhain, і художній ливарний завод зміг туди переїхати. Тут і сьогодні виробляють різні вилівки скульптур святої Варвари. Перший каталог моделей, опублікований Kunstgießerei в 1950 році, показав фігуру святої Варвари в своїй програмі. Скульптура, яка захищала шахтарів на шахті Анни в районі Аахена на підземній гілці, була встановлена після обвалення шахтної каплиці. Співробітники шахти Зеч Зольверейн в Ессені, яка сьогодні є частиною Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, також могли розраховувати на захист своєї чавунної покровительки (Aufmacherbild). У порівнянні з оригінальною Варварою 1924 року, деякі художні деталі були загублені. Проте краса і витонченість литої скульптури були збережені, як і попит на цей мистецький витвір Мошеджа. Як сказав він: «Те, що виживе в моді мистецтва, стане популярним набагато пізніше». ■

Література

1. Von Eckart Pasche. Die Heilige Barbara - Schutzheilige der Gießer. Giesserei. No. 12. 2019. P. 48-51.
URL: <https://www.giesserei.eu/de/magazin/fachartikel/2019/heilige-barbara/>